

“Kino - što je to?”

Piše: Franc Ancelj

Kad je izumljen film, pronađen je i naziv za dvoranu u kojoj će se prikazivati: »kinematograf«, pa je početkom 20. stoljeća već svaki Puležan, i mlad i star, znao što je to. (Pomalo nepraktičnu riječ Nijemci su skratili u »kino«, a mi smo ih, pametno, kopirali.) Danas pak, sto godina kasnije, malo je drukčije: nema klinca koji ne zna svojstva svakog modela mobitela, no na spomen »kina« devedeset i devet od stotinu malih građana Pule zacijelo bi razrogačenih okica pitalo: kino - a što je to? S pokretnim slikama čovječanstvo se prvi put suočilo u Parizu u prosincu 1895. A već je u studenom 1896. novotarija prezentirana i u Puli, u kazalištu Ciscutti.

Radoznala je publika nahrupila, no - zbog tehničkih kikseva - oduševljena nije bila. Ali je zato pun pogodak bio sljedeći pokušaj, samo tri mjeseca kasnije, kad je

u Silberegger Bierhalle (pivnici) na Kaiserwiese (Carskoj livadi) u Kaiserwaldu (Šijani) putujući prikazivač »žive fotografije« Georg Hengel upriličio pravi mali festival, pa su Puležani tijekom desetak dana mogli vidjeti većinu do tada snimljenih filmova. Nakon čega ih je spopala prava sinemanija - kadgod je u gradu gostovao neki pokretni kinematograf, uspjeh mu je bio zajamčen. A kad je pulskom puku dojadilo očekivanje sljedećeg kina-putnika, u gradu su se (1906.) stali otvarati stalni kinematografi.

Prije sto godina – četiri kina u gradu

Prije sto godina (dakle 1908.) u Puli su već djelovala četiri kina, a dnevne su novine čak izvještavale o »konkurenciji kinematografa« u gradu. Glavni se zvao Excelsior (krajem godine dobio je novo ime - Minerva). Posjećivala ga je i otmjena publika, a po pisanju tiska bio je »... zaista naša

gradska ustanova...«. Nalazio se na samom uglu Laginjine (tada: Via Giulia) i Trga Portarate - dijelio je dakle s kavanom Sezession prizemlje tzv. Stare robne kuće (nedavno opisane u ovom serijalu). A kad je 1912. na suprotnom, gornjem, kraju drvoreda (u kući koje više nema, jer je srušena radi gradnje zdanja današnje Fine) otvoren još i kinematograf Ideal, Giardini su postali ono što su dugo i ostali: u široj regiji jedinstven raj za filmoljupce. Između dvaju svjetskih ratova popularnost filma toliko je porasla da su stare dvorane postale pretijesne, pa su ih stale zamjenjivati veće, modernije i ljepše. A u Puli, za razliku od drugih gradova, čak više njih na hrpi: Giardini su ostali bez spomenutih dvaju malih tradicionalnih kinematografa, ali su zauzvrat dobili tri velika, bjelosvjetska, koji su potrajali. Toliko da ih se još mogu sjećati i tridesetogodišnjaci.

Dvorana za 1.200 gledatelja

Dva su kinematografa na Giardinima bila jedan do drugog, dok je treći, najveći, nastao tek sedamdesetak metara od njih. Taj se zvao Nazionale, bio je podignut kao samostalna zgrada, imao je raskošan dvoetažni foaje, a njegova (više od trideset metara dugačka i dvadesetak metara široka) dvorana mogla je u parteru i na balkonu primiti čak 1.200 gledalaca. Najmanji u trolistu bio je Impero. Ulazne i izlazne prostorije (razdvojene reprezentativnom kavanom) imao je u prizemlju nove velebne stambene palače, dok se sama dvorana (oko 25 puta 15 metara) diskretno smjestila u stražnjem dvorištu. Treći se pak kinematograf iz ove grupe zvao Sala Umberto, a bio je »nešto između« (dimenzije dvorane s malom pozornicom iznosile su oko 25 puta 20 metara, a u parter i na balkon stalo je do 1.000 posjetilaca). I - bio je pomalo čudno posložen. Još za Austrije izgrađena sala nalazila se naime uz Uspon na Kaštel, (što je bio conditio sine qua non), tu je srušena jedna omanja zgrada, a na

njenom mjestu podignut novi ulaz u kino. I taj osebujan: kako je parter dvorane bio na prvom (a balkon čak na drugom) katu, prijemni hol je dobio oblik valjka uz čije su se zidove penjale spiralne stepenice. A da ništa ne bi remetilo arhitektonski sklad i opći dojam, na kraju je i stara uglovnica prilagođena svojoj dogradnji. Preciznije, rekonstruirana je do neprepoznatljivosti: prozori su preoblikovani, a središnju je mansardu zamijenio čitav nadograđeni kat. A kinematograf? Iako naizgled sklepan zbrda-zdola, a možda baš stoga, od svih u Puli bio je - najsimpatičniji. Može li tome (ili ipak tek pukoj sreći?) zahvaliti što je izbjegao tužnu i sramnu sudbinu drugih hramova sedme umjetnosti?

Pet kina za vrijeme Jugoslavije

Kad je Pula pripala Jugoslaviji, oskudijevala je u mnogočemu, ali ne u kinima. Uz tri na Giardinima, imala je i kino u Domu armije, a krajem pedesetih rekonstruirana je te ponovno otvorena i dvorana kina Istra (ex-Arena) nadomak Punte. Ukupno pet. (Tek radi usporedbe: pet puta veća Ljubljana tada je imala samo dva-tri kina više.) A kinopoduzeće grada Pule pazilo je i mazilo svoju publiku: izdavalo je Mjesečni informativni list (MIL) s preciznim repertoarom svih kina te s podacima o autorima, glumcima i sadržaju svih filmova. Kad se tome pribroji i 1954. ustanovljen filmski festival, jasno je zašto je Pula stekla epitet filmskog grada. Nekadašnji Nazionale u Jugoslaviji je postao kino Beograd, da bi u osamostaljenoj Hrvatskoj najprije dobio ime Divićgrad, a zatim - koje li mašte! - Pula. No, nikakvo ga prekrštavanje nije spasilo od zle kobi. A prvotni Impero postao je kino Partizan.

Nekad za filmom ljudi Puležani početkom su devedesetih kinima okrenuli leđa. Za to su okrivljeni TV i video. Koješta - zašto onda nisu prestali ići u kino Njujorčani ili Parižani, pa ni Zagrepčani ili Riječani? Pravi su počinitelji eutanazije pulske filmske kulture tranzicijski grabež zvan pretvorba i očajna indolencija gradskih vlasti. Novopečenim vlasnicima kinokuce nisu bile dovoljno profitabilne, a nije im padalo ni na kraj pameti da ulažu novac u njihovo održavanje (a kamoli osuvremenjivanje). Dok je palača na Forumu trenirala demokraciju, te se nije željela petljati u slobodu privatnog poduzetništva. Pa su tako nekadašnji simboli grada postali neatraktivni, publika ih je napustila, a gazde - privede drugoj svrsi. Te je u ex kinu Beograd nastala garaža. Kažu da neće potrajati, jer vlasnik kani čitavu zgradu srušiti, a na njenom mjestu izgraditi novu

poslovnu palaču. Partizan je pak junački pao u naletu jedne butige, da bi, nakon njena povlačenja, nekadašnja kinodvorana danas bogatom i sretnom pulskom puku bila na usluzi u ulozi kockarnice (24 sata dnevno!).

Tek jedan kinematograf pošteđen

A ex Umberto? U Jugi je srećom dobio ime Zagreb, pa mu je ono ostalo i nakon demokratskih promjena. Jest da mu je ulazni hol pretvoren u krčmu, ali u dvorani su se ipak još održavale kinopredstave. Pa makar je u njoj ljeti bilo vruće, zimi hladno, a po kiši mokro. Makar je slika bila mutna, zvuk očajan, stolice kriminalne, a instalacije po život opasne. Za onih par naivaca koji su još vjerovali da se filmovi rade za kino, a ne za DVD uz karlovačko, bilo je dobro kako je bilo. Ako je predstava uopće održana. Jer uvjet za projekciju je bio najmanje pet prodanih karata, pa kad su samo trojica frikova (osobni podaci poznati autoru) htjela vidjeti neki film, morali su po Giardinima prolaznike hvatati za rukav i kumiti ih (bezuspješno, dakako) da im se pridruže. To naravno nije moglo potrajati, ta bilo je tek pitanje dana kad će se zdanje urušiti. A Pula - slavna i ponosna filmska metropola - ostati bez zadnjeg kina i izgubiti još jedno obilježje pravog grada.

No ipak - gle čuda: kad je reliquia reliquiarum u svom propadanju već dotaknula dno, došao je spas u zadnji čas. Stjecajem sretnih okolnosti, kina Zagreb se nije dočepao neki tajkun, pa je, nakon dugog dumanja, konačno odlučeno da će ga se, zajedno s čitavom kućom, rekonstruirati. Da udomi Javnu ustanovu Pula Film Festival i Hrvatski audiovizualni centar (te će kino postati karika prestižnog lanca Europa Cinema), a bit će tu i Kinomuzej. Baš krasno. Projekt (prema najsuvremenijim standardima) izrađen je u rekordnom roku. No, druge su se pripreme odvijale nadasve kilavo: zbog bauljanja labirintom tipičnih hrvatskih/pulskih birokratskih i financijskih zavrzlama, potrajale su duže od onih za izgradnju sydneyjske opere. Ipak, na kraju se (30. studenoga 2007.) započelo s radovima, pa bi obnovljeni kinematograf trebao biti gotov do kraja lipnja 2008. Forši će, a forši i neće - živi bili, pa vidjeli. Ta i čuda se događaju.